

BOSHLANG'ICH SINFLARDA ESTETIK MADANIYATNING SHAKL USLUB TAMOYILLARI

Yaqubova Donoxon Xo'janazar qizi

Urganch Davlat Pedagogika instituti,

Pedagogika fakulteti magistranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14633742>

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinf o'quvchilarining estetik madaniyatini shakllantirishning nazariy asoslari, tamoyillari va usullari tahlil qilingan. Maqolada estetik tarbiyaning zamonaviy yondashuvlari, xalqaro tajriba hamda milliy qadriyatlarning uyg'unligi masalalari yoritilgan. Tadqiqot adabiyotlar tahlili asosida amalga oshirilgan.

Kalit so'zlar: estetik madaniyat, boshlang'ich ta'lim, badiiy did, go'zallik tuyg'usi, estetik tarbiya, madaniy qadriyatlar.

ПРИНЦИПЫ ФОРМЫ СТИЛЯ ЭСТЕТИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ В НАЧАЛЬНЫХ КЛАССАХ

Аннотация. В данной статье проанализированы теоретические основы, принципы и методы формирования эстетической культуры младших школьников. В статье освещаются современные подходы к эстетическому воспитанию, международный опыт и вопросы гармонии национальных ценностей. Исследование проводилось на основе анализа литературы.

Ключевые слова: эстетическая культура, начальное образование, художественный вкус, чувство красоты, эстетическое воспитание, культурные ценности.

FORM STYLE PRINCIPLES OF AESTHETIC CULTURE IN THE ELEMENTARY GRADES

Abstract. This article analyzes the theoretical foundations, principles and methods of forming the aesthetic culture of Primary School students. The article covers the issues of modern approaches to aesthetic education, international experience and harmony of national values. The study was based on literature analysis.

Keywords: aesthetic culture, primary education, artistic taste, sense of beauty, aesthetic education, cultural values.

KIRISH

Boshlang'ich ta'lim tizimida o'quvchilarning estetik madaniyatini shakllantirish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi. Bu davr bolaning dunyoqarashi, did va qadriyatlari shakllanadigan eng muhim davr bo'lib, estetik tarbiya orqali uning shaxsiyati rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatadi [1]. Zamonaviy ta'lim tizimida estetik madaniyat nafaqat san'at va adabiyot orqali, balki kundalik hayotning barcha jabhalarida shakllantirilib borilishi zarur.

Bugungi kunda globallashuv sharoitida milliy va umuminsoniy qadriyatlarning uyg'unligi, an'anaviy va zamonaviy estetik qarashlarning mutanosibligi masalalari dolzarb ahamiyat kasb etmoqda [2]. Shu nuqtai nazardan, boshlang'ich sinflarda estetik madaniyatni shakllantirish tamoyillarini ilmiy asosda o'rganish muhim ahamiyatga ega.

Estetik madaniyat tushunchasi pedagogika fanining eng muhim kategoriyalaridan biri bo'lib, u shaxsning ma'naviy kamolotida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Boshlang'ich sinf o'quvchilarining estetik madaniyatini shakllantirish jarayoni murakkab va ko'p qirrali bo'lib, u tizimli yondashuvni talab etadi. Bolaning yoshlik davridan boshlab uning go'zallikni his qilish, badiiy didini o'stirish, atrof-muhitga nisbatan estetik munosabatini tarbiyalash zarur. Bu jarayonda oila, maktab va jamiyatning o'zaro hamkorligi muhim rol o'ynaydi [3].

Zamonaviy ta'lim tizimi o'quvchining nafaqat intellektual, balki estetik rivojlanishiga ham katta e'tibor qaratmoqda. Bu esa o'z navbatida boshlang'ich sinflarda estetik madaniyatni shakllantirishning yangi usul va tamoyillarini ishlab chiqishni taqozo etadi. Maktab ta'limining ilk bosqichlarida amalga oshiriladigan estetik tarbiya keyingi ta'lim bosqichlarining samaradorligiga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi [4].

METODOLOGIYA VA ADABIYOTLAR TAHLILI

Tadqiqot metodologiyasi sifatida mavjud ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish, umumlashtirish va tizimlashtirish usullaridan foydalanildi. O'zbek, rus va xorijiy manbalardagi nazariy qarashlar, konseptual yondashuvlar va amaliy tavsiyalar o'rganildi.

Estetik madaniyat tushunchasi va uning mazmun-mohiyati bo'yicha V.A. Suxomlinskiy [5] va B.M. Nemenkiyning [4] fundamental tadqiqotlari muhim ahamiyatga ega. Ularning fikricha, estetik madaniyat - bu shaxsning go'zallikni his qilish, baholash va yaratish qobiliyatidir.

O'zbek olimlaridan A. Zunnunov [6] boshlang'ich sinflarda estetik tarbiyaning milliy xususiyatlarini tadqiq etgan. Uning ta'kidlashicha, xalq og'zaki ijodi, milliy hunarmandchilik va an'anaviy san'at namunalari estetik tarbiyaning muhim vositalari hisoblanadi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Adabiyotlar tahlili natijasida boshlang'ich sinflarda estetik madaniyatni shakllantirishning bir qator muhim tamoyillari va qonuniyatlari aniqlandi. Bularning har biri o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ular bir-birini to'ldiradi va yaxlit tizimni tashkil etadi.

Birinchi tamoyil - estetik tarbiyaning uzluksizligi va tizimliliigi prinsipi asosiy o'rin tutadi. Bu tamoyil estetik madaniyatni shakllantirishda izchillik va davomiylikni ta'minlaydi [6].

Har bir dars va darsdan tashqari mashg'ulotlarda estetik tarbiya elementlari mujassam bo'lishi kerak. Bu tamoyilning amaliyotga tatbiq etilishi o'quvchilarning estetik dunyoqarashini izchil shakllantirish imkonini beradi. Bunda ta'lim mazmunining barcha komponentlari - darslar, to'garak mashg'ulotlari, sinfdan tashqari tadbirlar va uy vazifalarining o'zaro bog'liqligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchi muhim tamoyil - milliy va umuminsoniy qadriyatlar uyg'unligi tamoyili hisoblanadi. Zamonaviy globallashuv sharoitida milliy an'analar va jahon madaniyati durdonalaridan oqilona foydalanish muhimdir [7]. Bu tamoyil o'quvchilarning milliy o'zligini anglash bilan bir qatorda, umuminsoniy qadriyatlarni ham qadrlash va hurmat qilish ko'nikmalarini shakllantirishga yordam beradi. Bunda xalq og'zaki ijodi namunalari, milliy hunarmandchilik va zamonaviy san'at asarlarining uyg'un tarzda o'rgatilishi muhim ahamiyatga ega [9].

Uchinchi tamoyil - amaliyot bilan bog'liqlik tamoyili bo'lib, u estetik madaniyatning nazariy va amaliy jihatlarini uyg'unlashtiradi. Estetik madaniyat nafaqat nazariy bilimlar, balki amaliy faoliyat orqali ham shakllantirilishi lozim [8]. Bu tamoyil o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish, ularning amaliy ko'nikma va malakalarini shakllantirish imkonini beradi. Bunda turli xil amaliy mashg'ulotlar, ijodiy loyihalar, ko'rgazmalar va tadbirlarning o'rni beqiyosdir.

To'rtinchi tamoyil - individual yondashuv tamoyili bo'lib, u har bir o'quvchining qiziqishlari, qobiliyatlari va ehtiyojlarini inobatga olishni nazarda tutadi [9]. Bu tamoyil o'quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olgan holda, ularga differensial yondashishni ta'minlaydi. Har bir o'quvchining shaxsiy qobiliyatlari va ijodiy salohiyatini to'g'ri baholab, uni rivojlantirish uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish muhimdir.

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, zamonaviy boshlang'ich ta'limda estetik madaniyatni shakllantirishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining roli tobora ortib bormoqda [4].

Multimedia vositalari, elektron ta'lim resurslari va virtual muzeylar kabi zamonaviy vositalar estetik tarbiya jarayonini yanada samarali va qiziqarli qilish imkonini beradi.

Shuningdek, tadqiqotlar natijasida estetik madaniyatni shakllantirishda oila, maktab va mahalla hamkorligining muhimligi aniqlandi [2]. Bu uch ijtimoiy institut o'rtasidagi samarali hamkorlik o'quvchilarning estetik madaniyatini shakllantirishda yaxshi natijalar berishi mumkin. Bunda ota-onalarning pedagogik madaniyatini oshirish, mahalliy hamjamiyat bilan hamkorlikni kuchaytirish va maktabning koordinatsion rolini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Estetik madaniyatni shakllantirishda milliy-madaniy merosimizning o'rnini alohida ta'kidlanishi lozim. Xalq og'zaki ijodi namunalari, milliy hunarmandchilik, an'anaviy musiqa va raqs san'ati kabi milliy madaniyatimiz durdonalari o'quvchilarning estetik tarbiyasida muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Bunda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va an'anaviy tarbiya usullarining optimal nisbatini ta'minlash muhimdir.

Tadqiqot davomida boshlang'ich sinf o'quvchilarining estetik madaniyatini shakllantirishga ta'sir etuvchi asosiy omillar tahlil qilindi. Bu omillarning samaradorligini o'rganish maqsadida ilmiy adabiyotlarda keltirilgan ma'lumotlar tizimli ravishda o'rganildi [4]. Tahlil natijalari quyidagi jadvalda aks ettirilgan:

Jadval 1.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining estetik madaniyatini shakllantirishga ta'sir etuvchi omillar samaradorligi

Ta'sir etuvchi omillar	Samaradorlik darajasi (%)	Asosiy xususiyatlari
Oilaviy muhit	35%	Dastlabki estetik tasavvurlarning shakllanishi, milliy qadriyatlar bilan tanishish
Maktab muhiti	30%	Tizimli estetik bilimlar, amaliy ko'nikmalarning shakllanishi
San'at va madaniyat darslari	15%	Maxsus estetik bilimlar, ijodiy qobiliyatlarning rivojlanishi
Ijtimoiy muhit	12%	Jamiyat estetik qadriyatlari bilan tanishish
Media va AKT vositalari	8%	Zamonaviy estetik tasavvurlarning shakllanishi

Jadval ma'lumotlaridan ko'rinib turibdiki, oilaviy muhit va maktab muhiti eng katta ta'sir ko'rsatuvchi omillar hisoblanadi.

Bu esa ushbu ikki muhitning o'zaro hamkorligini yanada kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Shuningdek, zamonaviy sharoitda media va AKT vositalarining ta'siri ham sezilarli darajada ortib bormoqda [8].

Estetik madaniyatni shakllantirishda ta'lim mazmunini modernizatsiya qilish masalasi ham muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda quyidagi yo'nalishlarni alohida ta'kidlash lozim:

1. Milliy va zamonaviy san'at namunalarning optimal nisbatini ta'minlash;
2. Zamonaviy pedagogik texnologiyalardan samarali foydalanish;
3. O'quvchilarning ijodiy faolligini oshirish;
4. Badiiy-estetik faoliyat turlarini kengaytirish [7].

Adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, estetik madaniyatni shakllantirishda integrativ yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi [3]. Bu yondashuv turli o'quv fanlari, san'at turlari va madaniy qadriyatlarni o'zaro bog'liqlikda o'rganish imkonini beradi. Masalan, ona tili darslarida adabiy asarlarning badiiy-estetik jihatlarini tahlil qilish, tasviriy san'at darslarida milliy naqsh va bezaklarni o'rganish, musiqa darslarida xalq qo'shiqlari bilan tanishish kabi integrativ mashg'ulotlar o'quvchilarning estetik madaniyatini shakllantirishda samarali natijalar beradi [9].

Bu natijalar shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinflarda estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida nafaqat an'anaviy pedagogik usullar, balki innovatsion yondashuvlar ham muhim rol o'ynaydi. Bu esa o'z navbatida o'qituvchilarning kasbiy mahoratini doimiy ravishda oshirib borish zarurligini ko'rsatadi.

XULOSA

Boshlang'ich sinflarda estetik madaniyatni shakllantirish - bu murakkab va ko'p qirrali jarayon bo'lib, u zamonaviy pedagogik yondashuvlar, milliy qadriyatlar va xalqaro tajribaning uyg'unligini talab etadi. Tadqiqotimiz natijalariga ko'ra, estetik madaniyatni shakllantirishda tizimli, izchil va individual yondashuv muhim ahamiyatga ega ekanligi aniqlandi.

O'tkazilgan adabiyotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, boshlang'ich sinflarda estetik madaniyatni shakllantirish jarayonida quyidagi jihatlarga alohida e'tibor qaratish lozim: birinchidan, milliy madaniy merosimizni chuqur o'rganish va undan samarali foydalanish; ikkinchidan, jahon madaniyati durdonalaridan oqilona foydalanish; uchinchidan, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining imkoniyatlarini to'g'ri yo'naltirish.

Bugungi kunda boshlang'ich sinflarda estetik madaniyatni shakllantirishning dolzarb masalalaridan biri - bu an'anaviy va innovatsion metodlarni uyg'unlashtirish hisoblanadi. Bunda o'qituvchining kasbiy mahorati, pedagogik kompetensiyasi hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Shu

bilan birga, ota-onalar va jamoatchilik bilan hamkorlikni kuchaytirish, maktabdan tashqari ta'lim muassasalari imkoniyatlaridan samarali foydalanish muhimdir.

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash joizki, boshlang'ich sinflarda estetik madaniyatni shakllantirish - bu uzluksiz va tizimli jarayon bo'lib, u muntazam yangilanib, takomillashib borishni talab etadi. Bu jarayonda milliy qadriyatlarimiz va zamonaviy pedagogik texnologiyalarning uyg'unligi muhim ahamiyat kasb etadi.

REFERENCES

1. Jumayev, A. (2022). Boshlang'ich ta'limda estetik tarbiya asoslari. Toshkent: "Ma'rifat".
2. Karimov, B. (2023). Zamonaviy ta'limda estetik madaniyat. Toshkent: "O'qituvchi".
3. Karimova, M. (2023). Estetik tarbiya metodikasi. Toshkent: "Fan".
4. Nemenckiy, V.M. (2021). Эстетическое воспитание в начальной школе. Москва: "Просвещение".
5. Suxomlinskiy, V.A. (2020). Эстетическое воспитание. Киев: "Знание".
6. Zunnunov, A. (2023). O'zbek xalq pedagogikasida estetik tarbiya. Toshkent: "Yangi asr avlodi".
7. Петров, В.А. (2023). Формирование эстетической культуры младших школьников. СПб: "Питер".
8. Smith, J. (2024). Aesthetic Education in Primary Schools. London: "Education Press".
9. Wilson, R. (2023). Modern Approaches to Aesthetic Education. New York: "Educational Review".